چارچوب مفهومی مالیات سبز و چگونگی اجرا و موانع آن در کشور

مهران شهاب‌فر[1]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۱۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۲/۵

چکیده:

نظام مالیاتی کشـــور، با توجه به اینکه از مهمترین ابزارهای دولت در مسائل اقتصادی کشور اســـت نیاز به اصلاحاتی دارد. از این رو به کارگیری نظام مدرن مالیات از جمله مالیات سبز، یکی از راهکارهایی اســـت که به شفافیت مســـئولیت‌های اجتماعی تولید کنندگان در اصلاح ســـاختاری آن کمک می‌نماید. ســـلامت محیط زیســـت یکی از مهمترین دغدغه‌های فعلی مردم و مســـئولین در دنیا اســـت، تا جایی که همه برای کاهش آن متفق‌القولند و معتقدند بایـــد این ثروت ملی را نه تنها برای نســـل حاضر بلکه برای نســـل‌های آینده محافظت کرد، زیرا آلاینده‌های ناشـــی از صنایع هزینه‌های زیادی را برای ســـلامت مردم به دنبال دارد، در کشور ما علیرغم افزایش آلاینده‌ها هنوز برنامه و تصمیم‌گیری عملی صورت نگرفته است که می‌بایســـتی دولت و دســـتگاه‌های متولی برای کنترل آلاینده‌ها از ابزار مالی و اقتصادی پایه مالیاتی سبز استفاده کنند.

واژه‌های کلیدی: مالیات سبز، محیط زیست، مسئولیت اجتماعی، آلاینده‌ها

۱. کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی، ارومیه، ایمیل: mehranshahabfar@gmail.com

۱- مقدمه

تولیدات صنعتی و رشد آن به تنهایی به منزلهٔ معیاری برای سنجش عملکرد بخش صنعت در هر مقطع یا دورهٔ زمانی قلمداد می‌شود، اما نمی‌تواند متغیر اساسی برای سنجش عملکرد این بخش در نظر گرفته شود، زیرا این عامل بدون توجه به عوامل زیست‌محیطی، حتی در پاره‌ای از موارد می‌تواند عملکرد مورد نظر را تحت تأثیر قرار دهد. بر این اساس، نمی‌توان و نباید تولید بیشتر، خصوصاً در برخی صنایع، به قیمت تخریب محیط‌زیست صورت پذیرد. این در حالی است که قانون اساسی نیز آن دسته از فعالیت‌های اقتصادی را که با آلودگی محیط‌زیست یا تخریب جبران‌ناپذیر آن در ارتباط است ممنوع دانسته است. مطابق اصل پنجاهم این قانون در جمهوری اسلامی ایران، حفاظت از محیط‌زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفهٔ عمومی تلقی شده است. همچنین، به این موضوع در سند چشم‌انداز بیست سالهٔ ایران نیز توجه و بر اساس این سند، برخورداری از محیط‌زیست سالم به‌منزلهٔ حق همگانی مطرح شده است. علاوه بر موارد مذکور، موضوع محیط‌زیست و مصادیق آن در قوانین برنامهٔ توسعهٔ اقتصادی کشور نیز مورد توجه بوده و برای مثال، برنامهٔ سوم را می‌توان در حکم نقطهٔ عطفی در زمینهٔ توجه به محیط‌زیست تلقی کرد، زیرا در این قانون به مسائل محیط‌زیست فصلی جداگانه اختصاص داده شده است. از این رو، برتری عملکرد چنین بنگاه‌هایی را نمی‌توان فقط با معیار سودآوری سنجش کرد. بر این اساس و از حیث سیاست‌گذاری، لازم است با به کارگیری مالیات سبز، که به نظر می‌رسد عامل فراموش‌شده در برنامه‌ریزی‌های صنعتی ایران باشد، تمهیدات لازم برای جلوگیری از تخریب محیط‌زیست فراهم شود. (فیض‌پور، شاه‌محمدی و آسایش، ۱۳۹۳).

۲-۱- تاریخچه مالیات سبز

برای نخستین بار، در سال ۱۹۲۰ ایده مالیات سبز توسط آرتور پیگو[1] اقتصاددان انگلیسی مطرح شد و به عنوان مالیات‌های پیگووین معروف شد. پیگو نظری‌هایی ارائه کرد مبنی بر این که منابع آلوده کننده بایستی بر اساس مقدار خسارتی که به محیط زیست وارد می‌کنند، مالیات پرداخت کنند. پیگو در راستای رفع اختلال‌های خارجی که کارآمدی بازارها را نسبت به شرایط عدم وجود چنین پیامدهای خارجی مختل می‌کند، پیشنهاد کرد در شرایط وجود پیامدهای خارجی منفی که عمدتاً شامل آلودگی‌های محیط زیست است، از طریق تبیین مالیات به میزان هزینه نهایی آلودگی، این هزینه‌های خارجی را داخلی کند. به اعتقاد پیگو، پیامدهای خارجی یکی از دلایل اساسی وجود اختلاف بین تولید خالص شخصی و تولید خالص اجتماعی است. معیار پیگو بر این نکته مبتنی است که منافع ملی، زمانی حداکثر است که ارزش نهایی تولیدات خالص اجتماعی در تمام مصارف برابر و متوازن باشد. پیگو معتقد است، مالیات‌ها و پاداش‌ها قادرند، بنگاه‌های حداکثر کننده سود را که تولیدکننده پیامد خارجی نیز می‌باشند، راهنمای

1. Arthur cecil pigou

سطح معقولی از تولید باشد که در آن منافع جامعه حداکثر شود. در ارتباط با میزان و نرخ مالیات نکات زیر متصور است:

۱- در بسیاری اوقات، تعیین دقیق مالیات بر آلودگی ممکن نیست و باید به راه حل‌های دیگر متوسل شد. یکی از این شیوه‌ها مشخص کردن میزان هزینه‌های خارجی نهایی است که می‌توان آن‌ها را به عامل‌های زیر ارتباط داد:

- میزان تولید کارخانه‌ها و مقدار آلودگی که از این مقدار به وجود می‌آید.
- میزان قرار گرفتن اشخاصی که در معرض این آلودگی‌ها و خساراتی که بروز می‌کند.
- ارزش‌گذاری پولی آلودگی‌ها.

۲- اگر نرخ مالیات یکسان نباشد و آلوده کننده‌ها با فرض‌های مالیاتی گوناگون مواجهه باشند، بنگاه‌ها، هزینه‌ها را از طریق انتقال فعالیت‌های اقتصادی از یک بخش با نرخ مالیات بالاتر به بخش دیگر با نرخ مالیات پایین‌تر، کاهش می‌دهند.

۳-۱- مالیات سبز و اهداف آن

هدف‌های اصلی مالیات سبز از دو منظر حائز اهمیت است:

بیش از ۳۰ سال است که این مالیات‌ها به طور گسترده در کشورهای حوزه پولی یورو اخذ می‌شود. این نوع مالیات نسبت به واحد انتشار کننده آلاینده یا مخرب محیط زیست وضع می‌شود و از طریق افزایش هزینه‌های اجتماعی، سبب کاهش حجم تولید آلاینده‌ها به مقدار بهینه اجتماعی آن و در نتیجه کاهش سطح آلاینده‌ها می‌شود. بر این اساس، سطح درآمد اجتماعی انتشار آلودگی زمانی حاصل می‌شود که منافع نهایی حاصل از رفع آلودگی، برابر هزینه نهایی اجتماعی انتشار آلاینده‌ها باشد. در واقع آلودگی زیست محیطی، نوعی پیامد خارجی اقتصادی است.

۱-کاهش استفاده از منابع سوختی فسیلی و گرایش به استفاده از منابع تجدید پذیر و انرژی‌های پاک.

۲-کاهش تولید و تخلیه مواد آلاینده (زباله‌ها و پساب‌ها) به محیط زیست.

۴-۱- پایه مالیاتی زیست‌محیطی

اخذ مالیات به دلایلی مانند کسب درآمد، سیاست گذاری، بازتوزیع و غیره صورت می‌پذیرد، ولی از آنجا که همه مالیات‌ها دارای آثار تخصیصی و توزیعی می‌باشند، از این رو اقتصاددانان به دنبال شناسایی پایه‌های مالیاتی هستند که موجب کمترین عدم‌کارآیی در اقتصاد کشور گردد. یکی از پایه‌های مالیاتی که این خصوصیات را دارد، پایه مالیاتی زیست محیطی می‌باشد. این پایه مالیاتی بر آلودگی‌های تحمیل شده بر محیط زیست کشور وضع می‌گردد که ضمن عدم‌کارآیی اقتصادی منجر به تقویت فواید اجتماعی نیز می‌شود. پایه مالیاتی مزبور که بر اساس هزینه اعمال می‌گردد، در اصطلاح به عنوان مالیات سبز (Green Tax) نامیده می‌شود. در صورتی که هرگونه

تصمیم‌گیری و عمل در فرآیند تولید و توزیع واحدهای اقتصادی باعث اثرگذاری مثبت یا منفی بر گروه دیگر شـود، این موضوع تحت عنوان پیامد خارجی نامیده می‌شود. با توجه به اینکه آلودگی زیسـت محیطی به منزله یک عامل خارجی بر رفاه سـایر افراد یا گروه‌های خاصی اثر منفی دارد، به عنوان عوارض خارجی غیراقتصادی محسوب می‌شود.

دولـت از روش‌های مختلفی می‌تواند نسـبت بـه کنترل پیامدهای خارجـی کلیه واحدهای اقتصادی اقدام کند. به کارگیری ابزارهای مالیات و یارانه و همچنین اعمال قوانین و مقررات خاص از مهم‌ترین این روش‌ها به حساب می‌آید. در اغلب موارد این اتفاق می‌افتد که هر واحد اقتصادی فقـط درصدد حداکثرکردن خالص فایده خود می‌باشـد و اگر این بنگاه‌هـای اقتصادی به منظور رسـیدن به اهداف سوداگرانه خود، موجب پیامدهای خارجی منفی و تحمیل آلودگی‌های زیست محیطی به جامعه شـوند. بدیهی اسـت که در صورت تحقق این شرایط دولت باید ضمن ورود به موضوع، نسبت به اخذ مالیات از واحد اقتصادی به میزان ضرر و زیان وارد شده به جامعه اقدام کند و در واقع به اندازه‌ای که از فایده خالص اجتماعی کاسته شده است از واحد اقتصادی، مالیات اخذ و جهت جبران آسـیب‌های اجتماعی و در راستای افزایش منافع اجتماعی، سرمایه‌گذاری لازم را به عمل آورد. در صورت تحقق این شرایط است که واحد اقتصادی برای حفظ خالص منافع خود نسـبت به کاهش هزینه‌های مالیاتی خود اقدام و راهکارهایی جهت کاهش آلودگی‌های زیسـت محیطی انتخاب خواهد نمود و در مجموع این فرآیند موجب کاهش هزینه‌های اجتماعی ناشـی از آلودگی‌ها می‌شود.

در صورتـی که واحد تولیدی در فرآیند تولید موجب آلودگی محیط زیسـت شـود، در واقع از طریق کاهش هزینه‌ها نسـبت به حداکثر کردن منافع خود اقدام نموده اسـت و فرآیند مذکور نشـان‌دهنده این موضوع اسـت که واحد اقتصادی به نوعی یارانه دریافت می‌کند که این یارانه را جامعه با تحمل آثار منفی آلودگی‌های به وجود آمده پرداخت می‌کند.

۵-۱- انواع مالیات سبز

امروزه محیط زیسـت به عنوان یکی ازمهمترین ارکان توسعه پایدار قلمداد می‌شود و توسعه سـایربخش‌های اقتصـادی واجتماعی در گروی پایداری و کارکرد صحیـح آن معنا و مفهوم پیدا می‌کند. به همـین دلیـل نیـز طی سـالهای گذشـته و به ویژه از اوایـل دهه ۱۹۹۰ وهمزمان با برگزاری کنفـرانس سـران در سـال ۱۹۹۲ در ریودوژانیروی برزیل، توجه جامعه جهانی بیش ازپیش بـه موضـوع حفاظـت ازمحـیط زیسـت معطـوف وبـه همین دلیـل نیز تفاهمنامه‌های منطقه‌ای وبین‌المللی متعددی برای حفاظت ازمحیط زیسـت در جامعـه جهـانی منعقـد شـد. تحـولات زیسـت محیطـی در سـطح بین‌المللی از یـک سـو و گسـترش فراینـدهای تخریـب محیط زیسـت درداخل کـشورماننـد بـسیاری از کـشـورها موجـب گردیـده اسـت تـا موضـوع حفاظـت از محیط زیسـت بیش از گذشـته در کانون توجه سیاسـتگذاران وتصمیم گیران قرار گیـرد. بـه همـین دلیـل سـیر تحولات سیاسـتها و برنامه‌های محیط زیست در خلال سالهای

گذشـــته روند تکاملی را نشـــان می‌دهد واز ارتقای جایگاه محیط زیست درنظام برنامه‌ریزی کشور و توجه بخشـــهای مختلـف بـه رعایـت ملاحظـات زیست محیطی حکایت دارد. برایـن اسـاس، طـی سال‌های گذشـته اقدام‌های زیـادی بـرای حفاظـت از محیط زیست صورت گرفته است، اما این اقدامها نیازمند تداوم و پیگیری دقیق برای تحقق اهداف است.

مالیات سبز (زیست محیطی) یکی از پایه‌های مهـم مالیـاتی اسـت. ایـن مالیـات بـه عنـوان ابـزار سیاستی مالی آثار تخصیصی درپی دارد. مالیات‌های سبز به ۲ گروه تقسیم می‌شوند:

- مالیات‌های مستقیم
- مالیات‌های غیرمستقیم زیست محیطی

۵-۱-۱- مالیات‌های مستقیم زیست محیطی (مالیات‌های پیگویی)

این مالیاتهـا دارای نـرخ معـین هـستند بـه طـوری کـه نـسبت بـه هـر واحـد انتـشارآلاینـده یـا تخریـب زیست محیطی وضع می‌شوند. نرخ مالیات با هزینه نهـایی اجتمـاعی در سـطح کارآمـد اجتمـاعی انتـشـار آلودگی برابراست. سطح کارآمد اجتماعی انتشارآلودگی زمانی رخ می‌دهد که منافع نهایی منتج از رفع آلودگی برای شـــرکتها برابر هزینه نهایی اجتماعی انتشارآلاینده‌ها باشد. به طور کلی مالیاتهای پیگویی با بالا بردن قیمتهای آلودگی از طریق افزایش هزینه‌های اجتماعی موجب می‌شـــود که آلوده کنندگان با هزینه‌های اجتماعی و شخصی اقدامات خود مواجه گردند. ایـــن نـوع مالیـات تنهـــا در مقیـاس محـدود و به طورعمده در اروپا مورداســـتفاده قرارمیگیرد (شمیرانی و شعبانی، ۱۳۸۷).

۵-۱-۲- مالیات‌های غیرمستقیم زیست محیطی

مالیات‌های غیرمستقیم زیســـت محیطی با استفاده از مکانیزم قیمت گذاری تشویقی موجب می‌شـــود تا تولیدکنندگان و مصرف کنندگان رفتارهای دفع و انتشـــاراً لودگی خود را تغییردهند. دراین نوع مالیات به جـای دریافـت مالیـات تقسیم بر حسب واحد آلودگی، مالیات را بر نهاده‌های تولیدی یا کالاهای مصرفی وضع می‌کنند کـه اسـتفاده از آنهامنجربه آسیب پذیری محیط زیست می‌شـــود. این نوع مالیاتها در کشورهای صنعتی به طـور گـسترده مـورد استفاده قرارمیگیرد، اما کشـــورهای درحال گذار و کشورهای در حال توســـعه ازاین ابزار اســـتفاده نمی‌کنند. از نمونه‌های مالیات غیر مســـتقیم زیست محیطی می‌توان به این موارد اشـــاره نمود، مالیات‌های خاص انرژی که به وســـیله برخی از کشـــورهای اروپایی اجرا می‌شـــوند، عوارض کودهای شیمیایی و مالیات بر ظروف نوشیدنی.

۶-۱- دلایل اخذ مالیات سبز

افزونی مصرف انرژی و متعاقب آن روند رو به افزایش انتشار مواد آلاینده حامل‌های انرژی در جهان ســـبب شده که بحران‌های زیســـت محیطی به عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های دولت‌ها در قرن بیســـت و یکم شـــناخته شود. به همین دلیل دولت‌ها می‌کوشـــند تا با اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های مختلف، بر مشکلات زیست محیطی از جمله آلودگی هوا فائق آیند. یکی از متداول‌ترین

نوع این سیاســت‌ها که موجب کم‌ترین عدم کارآمدی در اقتصاد کشور می‌شود، اخذ مالیات سبز می‌باشد.

آلودگی هوا، کمبود آب ســالم و انرژی، می‌تواند تهدیدی جدی برای سلامت و رفاه اجتماعی باشــد. حجم بالای مصرف انرژی و وضعیت نگران کننده محیط زیســت در ایران، موید آن اســت که اعمال و اجرای سیاســت محیط زیستی در کشــور، برای نیل به توسعه پایدار الزامی است. در این راستا مالیات سبز گامی مؤثر برای دستیابی به هدف‌ها و سیاست‌های توسعه پایدار محسوب می‌شــود. اگر مالیات‌های محیط زیستی که نوعی سیاســت‌های بازدارنده هستند، با سیاست‌های تشــویقی محیط سیاســتی مانند پرداخت‌های انتقالی و یا معافیت‌های مالیاتی همراه باشند، آثار این سیاست‌ها دو چندان خواهد شد.

۷-۱-فواید مالیات سبز

۱- مالیات بر محیط زیســت مزایایی مانند اثربخشــی زیســت محیطی، بهره وری اقتصادی، توانایی افزایش درآمد عمومی و شفافیت دارد.

۲- از مالیات‌های محیط زیســتی به طور موفقیت آمیزی برای رســیدگی به طیف وسیعی از مسائل مانند دفع زباله‌ها، آلودگی آب و هوا استفاده می‌شود. از منظر صاحب نظران محیط زیست و اقتصاد، تبیین مالیات‌های محیط زیست به شرح دلایل زیر است:

۳- مالیات‌ها به طور مستقیم می‌توانند منجر به شکست بازار شوند و بازار را وادار می‌سازد تا قیمت‌ها را با توجه به تاثیرات زیست محیطی در نظر بگیرد.

۴- درآمد مالیاتی محیط زیســت ســبب تقویت منابع مالی دولت‌هــا (بودجه جاری عمومی) می‌شود و یا به کاهش یا تعدیل سایر مالیات‌ها کمک می‌کند.

۵- قیمت‌گذاری‌های زیســت محیطی از طریق مالیــات، مصرف کنندگان و تولیدکنندگان را انعطاف پذیر می‌سازد تا بهترین شیوه برای کاهش اثرات زیست محیطی برگزینند.

۶- وضع این پایه مالیاتی در راســتای اصلاح نظام مالیاتی کشــورهای توســعه یافته بیش از ســی سال اســت که در این کشورها وضع و اجرا شــده اســت. با توجه به اینکه این پایه مالیاتی دارای اهداف کمک به محیط زیست و همچنین افزایش یا حداقل حفظ سطح درآمدهای مالیاتی است، در اصطلاح به عنوان منفعت مضاعف (Double Dividend) نامیده می‌شود. فواید وضع مالیات‌های سبز به شرح زیر است:

۱- اخذ مالیات از تولیدکنندگانی که موجب آلودگی‌های زیســت محیطی می‌شوند، می‌تواند به اصلاح فرآیند و ســازوکارهای تولید کمک کنــد که در نهایت منجر به کاهش این آلودگی‌ها و افزایش فواید اجتماعی شود.

۲- از طریق مالیات‌های ســبز این امکان به وجود می‌آید که تولیدکنندگان از تکنولوژی‌هایی که ایجاد آلودگی می‌کنند و مصرف انرژی آنها بالا اســت کمتر اســتفاده کنند و به سمت استفاده از فرآیند تولید کاربر حرکت کنند.

۳- دولت می‌تواند با وضع مالیات‌های سبز، ضمن حداکثر کردن منافع اجتماعی، نسبت به کسب درآمدهای مالیاتی بیشتر اقدام کند.

۴- وضع مالیات بر آلودگی‌های زیست محیطی تولیدکنندگان موجب افزایش قیمت این گروه و کالاهای تولیدی می‌شود و این موضوع باعث می‌شود که مصرف کالاهای مزبور کاهش یابد.

۸-۱- ضرورت اجرای مالیات سبز

با جدی شدن مباحث مربوط به محیط زیست، مانند گرم شدن دمای کره زمین، بیش‌تر دولت‌ها در سراسر جهان در حال تصویب قوانین با محوریت انگیزه‌های مالیاتی، برای برانگیختن رشد استفاده از انرژی‌های تجدید پذیر و تشویق شرکت‌ها برای پیاده‌سازی شیوه‌های کسب و کار سبز، مانند بازیافت، کاهش مصرف انرژی و استفاده از کالاهای سازگار با محیط زیست هستند. دولت‌ها با وضع و اجرای قوانین و مقررات، به عنوان ابزاری اقتصادی و سیاسی، بخشی از وظیفه حفاظت از محیط زیست را بر عهده دارند. یکی از متداول‌ترین ابزارهای سیاستی که از سوی دولت‌ها برای غلبه بر شکست‌های بازاری ناشی از اثرات جانبی فعالیت‌های اقتصادی ناپایدار اتخاذ می‌شود، مالیات‌های سبز است. این مالیات‌ها به عنوان یکی از بهینه‌ترین ابزارهای سیاستی، طی سال‌های اخیر مورد توجه بسیاری از کشورها بوده است.

۹-۱-تأثیر گسترده مالیات سبز در کشورها

به کارگیری صحیح این ابزار مطابق با اصول علمی و شناسایی نقاط قوت و ضعف آن با مرور تجربیات جهانی، می‌تواند منافع گسترده‌ایی را برای کشورها به ارمغان داشته باشد، به طوری که نه تنها سبب بهبود بهره وری منابع، ترویج نوآوری‌ها و حفظ محیط زیست می‌شود، بلکه با گسترش پایه‌های مالیاتی و ایجاد منابع پایدار برای دولت به تحقق هدف اصلاح نظام درآمدی دولت نیز کمک می‌کند. مالیات‌های سبز به عنوان یکی از کارآمدترین و کم هزینه‌ترین سیاست‌ها در جهت دستیابی به اقتصاد سبز و گذار از شرایط موجود شناخته می‌شود.

۱۰-۱-فواید عملی کردن مالیات سبز

این ابزار از مزیت‌های قابل توجهی برخوردار است که در صورت به کارگیری صحیح می‌تواند اهداف زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی را به صورت توام محقق کند. مالیات‌های سبز می‌تواند از طریق قیمت‌گذاری هزینه‌های زیست محیطی بر شکست‌های بازاری غلبه کند، سبب افزایش کارآمدی و تخصیص بهینه منابع شود، محصولات سبز را رقابت پذیر کند، انگیزهٔ توسعه نوآوری‌های جدید را ایجاد کند و در مجموع رفاه اجتماعی را ارتقاء دهد. از سوی دیگر، درآمدهای این مالیات‌ها می‌تواند به عنوان یکی از منابع مالی مستمر دولت‌ها در راستای ارتقای رشد سبز و توسعه اقتصادی پایدار مورد استفاده قرار گیرد. با این وجود تحقق اهداف مالیات سبز تا حد زیادی به نحوهٔ به کارگیری آن‌ها و هم چنین وجود ظرفیت‌های ساختاری و نهادی در کشور

بستگی دارد.

۱۱-۱- مالیات سبز در کشورهای در حال توسعه

برای نمونه در برخی از کشورهای در حال توسعه مانند هند، بوتان و بنگلادش، ضوابطی اجرا شده که بر اساس آن استفاده از کیسه‌های پلاستیکی ممنوع است.

کنگره ملی ایالات متحده آمریکا در سال ۲۰۰۹ پس از سقوط مالی، ۹۲ میلیارد دلار از مجموع ۷۸۷ میلیارد دلار اعتبار مالی برای بازسازی اقتصادی را به سرمایه‌گذاری در بخش انرژی‌های تجدید پذیر اختصاص داد. دولت‌ها طیف وسیعی از ابزارها در اختیار دارند که از جمله آن‌ها می‌توان به مقررات، برنامه‌های اطلاعاتی، سیاست‌های نوآوری، یارانه‌های محیط زیست و مالیات‌های زیست محیطی اشاره کرد. به طور خاص، مالیات بخش مهمی از این ابزارها است. مالیات‌ها، پرداخت‌های اجباری و بلاعوض واحدهای نهادی یا اشخاص حقیقی به دولت است که به صورت نقدی و غیرنقدی انجام می‌شود. (سجادی‌فر سید حسین، داودآبادی محمد)

۱۲-۱- مالیات سبز در ایران

در میان قوانین کنونی کشور در حوزه مالیات که به مسائل زیست محیطی مرتبط است، می‌توان به ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده و تبصره ماده (۱۶ (این قانون با موضع تعیین نرخ مالیات ارزش افزوده و عوارض برای برخی کالاهای آلاینده زیست محیطی اشاره کرد. بندهای (ب) و (ج) ماده (۴۳) این قانون نیز مربوط به عوارض و مالیات خودروهای سواری و وانت می‌باشد که در صورت افزایش سن خودرو (از ۱۰ سال به بعد) افزایش می‌یابد. ماده (۸۱) قانون مالیات‌های مستقیم مبنی بر معافیت درامد حاصل از برخی فعالیت‌های سازگار با محیط زیست نظیر احیای مراتع و جنگل‌ها است. عدم شمولیت نرخ صفر مالیاتی و مشوق‌های مالیاتی برای واحدهای تولیدی و معدنی مستقر در نزدیکی کلانشهرها با هدف کاهش آلایندگی موضوع ماده ۱۳۲ قانون مالیات‌های مستقیم است.براساس ماده (۱۷) مقررات و ضوابط اجرایی هزینه استهلاک دارایی‌ها موضوع ماده (۱۴۹) قانون مالیات‌های مستقیم، مؤسسات تولیدی و معدنی مجازند آن قسمت از دارایی‌های ثابت استهلاک پذیر خود را که به منظور کاهش مصرف انرژی، تولید و یا استفاده از انرژی‌های تجدید پذیر و رفع یا کاهش آلودگی‌های زیست محیطی خریداری می‌کنند، مشمول کاهش مدت و یا افزایش نرخ استهلاک دارایی‌ها می‌شوند.

مقایسه میان مالیات‌های زیست محیطی به کار گرفته شده در کشورهای مختلف با مالیات‌های موجود در ایران نشان می‌دهد که اگرچه در کشور ما برخی از قوانین مالیاتی مرتبط با محیط زیست مشابه این کشورها وجود دارد، اما اثربخشی آن‌ها در تحقق اهداف زیست محیطی، به ویژه بازدارندگی اثرات جانبی و مخرب، چندان مؤثر نبوده است. از جمله دلایل این امر، متناسب نبودن نرخ‌های مالیاتی با سطح خسارات زیست محیطی و نیز عدم تعدیل این نرخ‌ها متناسب با شرایط جدید است. به طور مثال، اگرچه در حوزه حمل و نقل مالیات بر سوخت نظیر بنزین، گازوئیل و ...

لحاظ شده اما به دلیل تثبیت قیمت‌های سوخت و فاصله گرفتن آن از قیمت‌های واقعی، اثربخشی این مالیات به شدت کاهش یافته است.

موضوع دیگر در خصوص وضع مالیات‌های زیست محیطی در ایران این است که برخی کارشناسان معتقدند که در کشورهای در حال توسعه برای دستیابی به رشد اقتصادی آلودگی محیط زیست اجتناب ناپذیر است. صرف نظر از صحت این موضوع، تحمیل آلودگی‌های بیش از حد ناشی از مصرف غیربهینه همراه با ایجاد هزینه‌های سلامت و تعطیلی روزهای کاری، رشد اقتصادی را به شدت متأثر کرده است، لذا اگرچه ضرورتاً نباید مالیات‌های سبز را در حوزه‌های سبز هزینه کرد، اما در ایران با چنین سطح آلودگی بالا تخصیص درآمدهای مالیاتی سبز به حوزه‌های سازگار با محیط زیست می‌تواند پذیرش سیاسی آن‌ها از سوی پرداخت‌کنندگان را تسهیل کند.

در صورتی که افراد جامعه از هزینه کردن منابع مالیات‌های زیست محیطی در جبران هزینه‌های خارجی فعالیت‌های مخرب محیط زیست به ویژه در بخش سلامت اطمینان حاصل کنند، پذیرش این نوع مالیات‌ها از سوی آن‌ها آسان‌تر می‌شود. از طرفی، به منظور جبران بهتر هزینه‌های جانبی فعالیت‌های مخرب محیط زیست، تا حد امکان باید مالیات به صورت مستقیم اعمال شود. با این وجود، با توجه به دشوار بودن تعیین دقیق سطح آلودگی در برخی از فعالیت‌های اقتصادی، تعریف برخی از پایه‌های مالیاتی سبز به صورت مالیات غیرمستقیم یا ارزش افزوده اجتناب‌ناپذیر است.

در خصوص مالیات‌های زیست محیطی در ایران باید وضع موجود محیط زیست در ایران را در اسناد بالادستی، قوانین و مقررات زیست محیطی مورد بررسی قرار داد و سپس با توجه به شرایط مطلوب محیط زیست، تجربیات جهانی و با در نظر گرفتن شرایط و مختصات کشور، به سیاست گذاری مبادرت نمود. برخی از قوانین زیست محیطی در کشور در نظام حقوقی رسمی توسط مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده و برخی دیگر در قالب مقررات، آیین نامه‌ها و یا دستورالعمل‌ها توسط مراجع ذی ربط در سازمان محیط زیست، شورای‌های فراکابینه ای (شورای عالی محیط زیست) و یا در هیئت وزیران مصوب شده است.

در سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران به برخورداری آحاد مختلف جامعه از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تأمین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد خانواده به دور از فقر و فساد و بهره مندی از محیط زیست مطلوب تأکید شده است. بنابراین، به کارگیری مالیات‌های سبز دولت را در تأمین اهداف این سند یاری می‌کند.

۱۳-۱- آلاینده‌ها

آلاینده به هرگونه ماده مضر اعم از گازها، بخارات، دود، گرد وغبار، مواد شیمیایی، فیزیکی و بیولوژیک گفته می‌شود که پس از ورود به محیط زیست اعم از آب و خاک و غیره باعث از بین رفتن آنها یا تغییر کیفیتشان می‌گردد و سبب می‌شود از حالت سالم به ناسالم میل پیدا کنند و

برای کشـاورزی، مصارف شهری و غیره قابل استفاده نباشند. برخی شرکت‌ها مانند پالایشگاهها، شـرکت‌هایی که فاضلاب تولیدی آنها حاوی مواد شیمیایی و صنعتی است و بسیار دیگر در زمره این صنایع قرار خواهند گرفت.

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مالیات‌هـا، به عنوان یک منبع درآمد قابل اطمینان همواره مورد توجه دولت‌ها اسـت، از آن جایـی که این ابزار پراهمیت دولت، اختلالاتی در اقتصاد ایجاد می‌کنند، لذا اقتصاددانان پایه‌های مالیاتـی جدیدی را معرفی کردند کـه کم‌ترین عدم کارآمدی را در سـامانه‌های اقتصادی ایجاد می‌کند. بین انواع مالیات‌ها، مالیات‌های سبز از چنین ویژگی برخوردارند.

در ادبیات نظری اقتصاد محیط زیسـت، کالاهای عمومی و مالیات سـبز به عنوان ابزارهایی اقتصادی برای کاهش مصرف حامل‌های انرژی و حفظ محیط زیسـت شـناخته می‌شـوند و هم چنین از منظر کارآمدی اقتصادی در قالب یک ابزار مناسـب مالی اسـت. پایهٔ مالیاتی که بر انواع آلودگی‌های محیط زیسـتی اعمال می‌شود، نه تنها کارآمدی را خدشه دار نمی‌کند، بلکه به دلیل کاهش هزینه‌های ناشـی از آلودگی، فایده‌های اجتماعی را نیز افزایش می‌دهند و به مالیات سـبز در مسیر توسعه پایدار معروف‌اند.

پژویـان و امین رشـتی در مقاله‌ای تحت عنوان مالیات‌های سـبز با تاکیـد بر مصرف بنزین در سـال ۱۳۸۶ پایه مالیات‌های سـبز را معرفی کرده‌اند. آن‌ها بیان می‌کنند این مالیات بر پایه هزینه اعمال می‌شـود و درآمد مناسـبی را برای دولت به همراه دارد و همچنین اثر اختلال زایی مالیات‌های دیگر را کاهش داده و برای جامعه از حیث کاهش آلودگی دارای فواید زیادی اسـت. این مطالعه با اسـتفاده از یک مدل سیسـتمی روتردام، نشـان می‌دهد وضع مالیات بر کالاهای آلوده‌کننـده می‌تواند میزان تقاضا برای کالاهای مزبـور را کاهش دهد. یکی از مباحث مهمی که امروزه در اقتصاد کشـورهای توسـعه یافته و در حال توسـعه مورد توجه قرار گرفته است، مفهوم مسـوولیت اجتماعی شـرکت‌ها (Corporate Social Responsibility) است. قبل از اینکه این موضوع در اقتصاد مطرح و در برخی از کشورها و بنگاه‌های اقتصادی اعم از شرکت‌های دولتی و خصوصی به اجرا گذاشـته شـود، نگرش سنتی مبنی بر اینکه ذی‌نفعان بنگاه‌ها شامل دو دسته سـهامداران و مشـتریان هستند بر اقتصاد حاکم بود ولی در حال حاضر از آنجایی که این بنگاه‌ها ایزولـه نبوده و نمی‌توانند بـدون اثرگذاری بر جامعه فعالیت کننـد؛ بنابراین بنگاه‌های اقتصادی برای خود، ذی‌نفعان دیگری نیز در نظر می‌گیرند. در صورتی که بنگاه‌ها بر مبنای دیدگاه سـنتی عمـل نمایند در واقع بازی برد ـ برد را به منظور حداکثر نمودن منافع سـهامداران و مشـتریان خود در پیش می‌گیرند و بر اسـاس آن عمل می‌کنند. در حال حاضر افزایش سـطح تحصیلات، فرهنگ جامعه، انتظارات شـهروندان و افکار عمومی باعث شـده است که بنگاه‌های اقتصادی در ایـن خصوص دیدگاه نوینی را در پیش بگیرند و ذی‌نفعان دیگری از قبیل دولت و به ویژه جامعه را مدنظر قرار دهند و به بیان کامل الگوی جامع منفعت مشـترک که شـامل جامعه، کسب و کار

(سهامداران و مشتریان) و دولت می‌باشد را جایگزین استراتژی برد ـ برد نمایند. در صورتی که در اقتصاد ایران نیز دیدگاه نوین الگوی جامع منفعت مشترک مورد استفاده بنگاه‌های اقتصادی قرار گیرد، با اطمینان می‌توان گفت که این بنگاه‌ها به مقاصد راهبردی خود مانند جذب مشتری، کسب حداکثر سود و ارتقای جایگاه اجتماعی دست می‌یابند و از طرف دیگر نیز دولت می‌تواند در مسیر کنترل آلودگی محیط زیست، کاهش فقر و بیکاری و همچنین توسعه تکنولوژی‌های جدید حرکت نماید و در نهایت مراحل گذار و حصول به توسعه پایدار را طی نماید. بدیهی است یکی از بهترین روش‌های تحقق شرایط مطروحه در اقتصاد فعلی ایران، دریافت مالیات سبز از بنگاه‌های اقتصادی و واحدهای تولیدی است که هنوز الگوی جامع منفعت مشترک را به کار نگرفته‌اند و حتی در برخی موارد به این الگو، هیچ نگرش تفکرگرایانه‌ای نیز ندارند.

- اهمیت و نقش مالیات در دستیابی به رشد مستمر و پایداری اقتصادی، اشتغال، کاهش تورم، ثبات سطح عمومی قیمتها و همچنین بهعنوان مهم‌ترین منبع درآمدی دولت در حال حاضر پس از نفت برای همه آگاهان و مسئولان اقتصادی و سیاسی کشور آشکار و مهم می‌باشد. اجرای طرحهای کلان در حوزه مالیات نشاندهنده اهمیت آن در اقتصاد کشور است، چنانچه دستیابی به سطح پوشش ۸۵ درصد هزینههای جاری دولت از اهداف سند چشمانداز جامع بیستساله دولت و سازمان می‌باشد که با در نظر گرفتن دیگر سیاست دولت و سازمان، یعنی افزایش رضایت مردم (مؤدیان) یکی از راهبردهای منطقی سازمان گسترش پایه‌های مالیاتی به جای افزایش سطح مالیات‌ها می‌باشد. در این رهگذر استفاده از ابزارهای اقتصادی، نقش بسزایی در افزایش کارایی بازار و تخصیص بهینه منابع در دستیابی به هدف حداکثر اجتماعی ایفا می‌نماید. شاید در نظر اول وجود پایه‌های جدید را بتوان با هدف کسب درآمد برای دولت توجیه نمود، اما توجه به اثرگذاری آن بر روی جهتگیری‌ها حاکی از آن است که هدفی فراتر از کسب درآمد در ورای توجهات قانونگذاران به آنها وجود دارد. به عنوان مثال، مالیات بر آلاینده‌های زیست محیطی یکی از پایه‌های مالیاتی جدید است که علاوه بر اثر درآمدی، دارای آثار تخصیص بسیار مهمی است و اکنون در بسیاری از کشورهای جهان اجرا می‌شود. مالیات‌های سبز (زیست محیطی)، به عنوان یکی از محورهای توسعه پایدار در کشورها، از سیاستهای مؤثر در زمینه کنترل عوامل زیست محیطی با استفاده از ابزارهای اقتصادی می‌باشد. با معرفی پایه‌های جدید که می‌بایست با مطالعات گسترده وضع قوانین مناسب و بسترسازی فرهنگی صورت پذیرد می‌توان با مقتضیات و شرایط زمان پیش رفت و نتیجه مطلوب را به دست آورد واز انجام اقدامات شتاب زده در این زمینه خودداری نمود. (جواد پور غفار دستجردی، ۱۳۹۳)

- با توجه با اهمیت حفظ محیط زیست و هزینه‌های فراوان خارجی حاصل از تخریب محیط زیست و اهمیت آن درتوسعه پایدار، مالیات‌های سبز ابزار مناسبی برای جبران هزینه‌های خارجی خسارات ناشی از آلودگی فراهم کرده تا انتشار آلودگی را به حد باثباتی کاهش دهد. مالیات‌های زیست محیطی یکی از ابزارهای اقتصادی مورد نظر، برای کاهش هزینه‌های خارجی فعالیتهای اقتصادی است. در این نوع مالیاتها، فاصله بسیاری بین نظریه و کاربرد وجود دارد و فاصله بسیاری

از بعد کارایی بین مواد زیست محیطی در برنامه‌های توسعه و موارد اجرا شده وجود دارد، به طوریکه برنامه‌های توسعه اقتصادی از لحاظ حقوق زیست محیطی بسیار غنی و کامل بوده و بیشتر نیازهای زیست محیطی کشور را در برداشتهاست اما در مقام اجرا به دلیل نبود ابزارهای کافی و نبود یک خواست ملی نتایج در خور انتظاری را ارائه نکرده است و نیاز به قانونگذاری و نظارت را در این حوزه بیش از پیش نمایان کرده است. بر این اساس لازم است با انگیزه‌های قوی ارزش واقعی محیط زیست را در تمام فرایندهای تصمیم گیری منعکس نماییم تا با این روش به طور قابل ملاحظه‌ای اقتصادی کردن مصرف امکانپذیر گردد. همچنین با توجه به اثرات مثبت اجرای سیاست اختیار معامله آلودگی در کشورهای توسعه یافته می‌توان از تجربیات آنها در جهت اتخاذ سیاست مناسب جهت کنترل آلودگی در کشورمان بهره برد. (ریحانه عامری،۱۳۹۴)

حفظ محیط زیست به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار، در کنار سایر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی توسعه جامعه، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که علاوه برتصریح آن در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دربرنامه‌های کلان و اسناد بالادستی نظام، از جمله سند چشم انداز ۲۰ ساله نیز مورد تأکید قرار گرفته است. طی سال‌های اخیر، رشد اقتصادی کشور مبتنی بر بهره برداری گسترده ازمنابع طبیعی بوده که این امر باعث ایجاد خسارات جبران ناپذیری به محیط زیست شده و مشکلات متعددی از جمله آلودگی هوا و کمبود آب را برای کشور به همراه داشته است. یکی از کاراترین و کم هزینه‌ترین سیاست‌ها در جهت دستیابی به اقتصاد سبز و گذار از شرایط موجود، مالیات‌های سبز می‌باشد. این ابزار سیاستی از مزیت‌های قابل توجهی برخوردار است که در صورت به کارگیری صحیح می‌تواند اهداف زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی را به صورت توأم محقق سازد. (ستوده‌نیا و همکاران،۱۳۹۹)

- اقتصاددانان برای حل تناقضهای ایجادشده در اثر اجرای قانون مالیات سبز راه حل اجازه خرید و آلودگی را معرفی کرده‌اند که در مقایسه با وضع قوانین سبز مزایای فراوانی دارد. تجربه موفق فروش کشور ایالات متحده در زمینه اجرای این سیاست در زمینه کنترل گازهای دی اکسید گوگرد و دی اکسید کربن که عامل اصلی بارانهای اسیدی دراین کشور بوده‌اند شده است، به طوریکه مقدار تولید گاز دی اکسید گوگرد در بین سالهای (۲۰۰۰ -۱۹۹۰) ۵۰ درصد کاهش داشته است (سوندسون، ۱۹۹۸)[1]بنابراین توجه به موضوع اجازه خرید و فروش آلودگی واستفاده ازتجربه سایر کشورها می‌تواند کمک شایانی به وضع قوانین ونحوه اجرای سیاستهای مربوط به محیط زیست در کشور نماید.

۳- موانع موجود و چگونگی اجرا مالیات سبز

۳-۱- موانع استقرار مالیات سبز

- مالیات سبز بر واحدهای اقتصادی که به شدت به انرژی وابسته‌اند تأثیر نامطلوب خواهد داشت. این مالیات از طریق افزایش هزینه سطح کارایی واحدهای اقتصادی را کاهش می‌دهد.

1. Svendsen

- رقابت بین‌المللی واحدهای اقتصادی مشمول این مالیات به مخاطره میافتد. این واحدها به دلیل افزایش هزینه نهایی در موقعیت رقابتی ضعیف قرار می‌گیرند.

- انتقال صنایع و واحدهای اقتصادی به کشورهایی که مالیات کمتری بر انرژی وضع می‌نمایند. به عبارت دیگردربرخی موارد، مالیات محیط زیست تأثیر نامطلوب فرار سرمایه را در پی خواهد داشت.

- تأثیرات نامطلوب بر توزیع درآمد در جامعه ایجاد می‌کند. مالیات محیط زیست از طریق افزایش قیمت و کاهش

مقدار تولید کالاها و خدمات، اقشار کم‌درآمد را تحت فشار قرار می‌دهد. این مالیات به روشهای مختلف در کشورهای جهان مورداستفاده قرارمیگیرد؛ مالیات برانرژی، عوارض کودهای شیمیایی، مالیات بر کربن، مالیات سوختهای فسیلی از روشهای مختلف وضع مالیات غیرمستقیم زیست محیطی می‌باشد. مالیات‌های غیرمستقیم زیستمحیطی این مزیت را دارد که اغلب وضع مالیات بر آلاینده‌ها که به واسطه راه حل وضع مالیات پیگو ضروری می‌باشد، آسان‌تر است.

۳-۲- آثار و پیامدهای مالیات سبز

آثار و پیامدهای اعمال مالیات‌های زیست محیطی به ترتیب عبارتند از:

۱- جلوگیری از تخریب بیشتر محیط زیست

۲- اصلاح فرآیندهای تخریبی

۳- تلاش برای بازیابی محیط زیست

۴- حرکت به سمت الگوی ایده آل زیست محیطی

۳-۳- معایب مالیات سبز

عدم مصرف کیسه‌های پلاستکی توسط شهروندان فقط با آموزش امکان پذیر خواهد بود و باید برای آن یک برنامه دراز مدت آموزشی وجود داشته باشد در کنار آموزش نظارت بر اجرای درست قوانین و جلوگیری از فرارهای مالیاتی در این خصوص می‌تواند بخش عمده‌ای از مشکلات را حل نماید. شرکت‌ها و صنایع باید به این دید و تفکر برسند که بهبود فرایند تولید و اصلاح آن در جهت حرکت به سمت اقتصاد سبز در نهایت به سلامت و سود بیشتر خودشان منجر می‌شود و درجاهایی هم قانون باید به صورت قاطع در برابر تخلفات بایستد.

خیلی از کارفرمایان اصلاً آشنایی با مالیات سبز نداشته و ممکن است حتی آن را پرداخت نکنند برای همین مشمول جریمه گردند برای جلوگیری از این اتفاق می‌توانند با شرکت‌های مشاوره حسابداری و مالی و مالیاتی مشورت کرده و راهنمایی بگیرند تا آنها را در خصوص معافیت‌ها و نحوه پرداخت این نوع مالیات کمک نمایند.

۳-۴-تبیین سیاست‌ها و برنامه‌های مالیات بر محیط زیست

در تبیین سیاست‌ها و برنامه‌های مالیات بر محیط زیست، نرخ‌های تصویب شده باید از

قابلیت‌های انعطاف پذیر زیر برخوردار باشند:

- به استثنای موارد خاص و محدود، مالیات محیط زیست، باید سبب تغییر رفتار آلوده کنندگان محیط زیست شود.
- محدوده مالیات بر محیط زیست باید در حد مطلوب آسیب‌های زیست محیطی باشد.
- نرخ مالیات، باید با میزان آسیب‌های وارده به محیط زیست هماهنگ باشد.
- مالیات باید قابل اعتماد و قابل پیش‌بینی باشد تا بتواند برنامه‌های ارتقا و بهبود محیط زیست را پشتیبانی و تقویت کند.
- آماده سازی افکار عمومی (آحاد جامعه) برای ضرورت و منافع مالیات بر محیط زیست، لازم است.
- مالیات‌های زیست محیطی باید با سایر ابزارهای اجرایی، سیاست‌های دولت (مالی، اقتصادی، محیط زیست و...) منطبق و هم راستا باشد.
- بدون مداخله دولت، تولید کنندگان و خانوارها انگیزه ایی برای آسیب نرساندن زیست محیطی ندارند، زیرا اقدام برای پیش گیری و ممانعت از آسیب‌های زیست محیطی، هزینه بر است و بر واحد آلوده کننده، هزینه‌هایی تحمیل می‌کند. بنابر این حفاظت از محیط زیست، مستلزم اقدام جمعی است که به طور معمول و مؤثر باید توسط دولت مرکزی رهبری شود.

۴- نتیجه‌گیری

از مجموع موارد فوق می‌توان نتیجه‌گیری کرد که طراحی یک بسته مالیاتی تحت عنوان مالیات سبز در کشور نه تنها پذیرش سیاسی آن را راحت‌تر می‌کند، بلکه امکان تدوین تدابیری در قالب آن به منظور حفظ رقابت‌پذیری بنگاه‌ها را ممکن می‌کند. تجربه بسیاری از کشورها در اعمال مالیات سبز نیز نشان می‌دهد که عمدتاً این مالیات‌ها به صورت بسته سیاستی مجزا اعمال شده است. به طور کلی، در دسته بندی که از مالیات‌های زیست محیطی ارائه می‌شود، عمدتاً چهار دسته از مالیات‌ها شامل مالیات بر انرژی، مالیات بر حمل و نقل، مالیات بر آلودگی و مالیات بر منابع را جزء مالیات‌های زیست محیطی محسوب می‌کنند، در حالی که مالیات ارزش افزوده در این تعریف لحاظ نمی‌شود؛ مالیات ارزش افزوده معمولاً بر همه محصولات (به استثنای کم) اعمال می‌شود و بار مالیاتی آن عمدتاً بر مصرف کنندگان (نه تولید کنندگان) تحمیل می‌شود. به همین دلیل، این نوع مالیات به شیوه‌ای که سایر مالیات‌های زیست محیطی بر پایه مالیاتی موثرند، نمی‌تواند قسمت‌های نسبی را تحت تأثیر قرار دهد.

این در حالی است که اخیراً در تدوین پیش نویس قانون جدید مالیات بر ارزش افزوده فصل جداگانه‌ای به مالیات‌های سبز اختصاص یافته است. اصول دیگری که در پیش نویس این قانون لحاظ نشده است، تناسب میان رفتارهای آلوده کننده و برخی پایه‌های مالیاتی تعریف شده و نیز عدم رعایت قاعده یکنواختی (تا حد امکان) در اعمال مالیات‌ها می‌باشد. در حقیقت با استثنا کردن برخی از فعالیت‌های آلوده کننده، برای برخی محصولات مغایر با اهداف سبز معافیت در

نظر گرفته شـده و در مقابل برای محصولات و خدمات سبز معافیت مالیاتی، دیده نشده است. به طور مثال، محصولاتی مانند کود و سـم مورد که عمدتاً بدون ضابطه توسـط کشـاورزان استفاده می‌شـود، از معافیت برخوردار شده در صورتی که می‌توان این معافیت را تنها به کودهای زیستی (بیولوژیک) و آلی (ارگانیک) که با کشاورزی سبز تناسب بیشتری دارد، محدود کرد. یکی دیگر از مواردی که در این لایحه از مالیات معاف شده، آب مصارف کشاورزی است که با توجه به اهمیت مسـاله آب و نیز مطرح شـدن آن به عنوان یکی از مسـائل محوری در برنامه ششم توسعه کشور بـه دلیـل وضعیت کارایی و بهره‌وری پایین آب از یک سـو و کمبود آن در نتیجه خشکسـالی و بهره برداری نامناسب طی سال‌های اخیر از سوی دیگر، قیمت‌گذاری صحیح و اعمال مالیات‌های متناسب بر آن را به یک ضرورت تبدیل کرده است.

در مجمـوع، با توجـه به مزیت‌های عمده مالیات‌های سـبز، تدوین صحیح ایـن مالیات‌ها و پیش‌بینـی نحوهٔ اثرگذاری آنهـا بر فعالیت‌های اقتصادی بخش‌های مختلف کشـور اهمیت دارد. در این راسـتا، انجام مطالعات جامع فرابخشـی به ویژه در حوزه‌های آب و انرژی که کشور از نظر بهره‌وری در آنها از وضعیت مناسـبی برخوردار نیسـت، باید در اولویت قرار گیرد. این امر نیازمند همکاری دسـتگاه‌های مختلف و هماهنگی آنها در طراحی صحیح مالیات‌های سـبز متناسـب با شرایط و محدودیت‌های کشور است.

- ارزیابی وضعیت محیط زیسـت ایران و سـایر کشورها و رده بندی جهانی بر اساس شاخص بین‌المللی صورت می‌گیرد که در حال حاضر ملاک مقایسـه توسـعه کشـورها؛ وضعیت محیط زیست آنان بوده و نتیجه آن هر دو سال یک‌بار توسط اجلاس جهانی اقتصاد (داووس) با همکاری دانشـگاه Yale و کلمبیا منتشـر می‌شـود. که در جدیدترین گزارش منتشر شده برای اولین بار به موضوعات مدیریت پسـماند و میزان انتشـار گازهای گلخانه‌ای پرداخته شـده که کشـورهای دانمارک، لوکزامبورگ و سـوئیس، سه کشور برتر در این شاخص هستند. جمهوری اسلامی ایران در رده‌بندی EPI ۲۰۲۰، با کسـب رتبه ۶۷ و امتیاز ۴۸، نسـبت به سـال ۲۰۱۸ (رتبه ۸۰) از وضعیت بهتری برخوردار شـده که مقدار شـاخص EPI از صفر تا ۱۰۰ تعیین شده و امتیاز ۱۰۰ بهترین و صفر بدترین وضعیت محیط زیسـت اسـت. همانگونه که از بررسـی شـاخص‌های فوق ملاحظه می‌شـود، اقدامات در زمینه حفاظت از محیط زیسـت در سـالیان گذشته کافی نبوده و آسـیب به محیط زیست کاهش چندانی نیافته است. مقایسـه با کشورهای مشابه این واقعیت را نشـان می‌دهد که در ایران سطح آلودگی محیط زیست و میزان تولیدات اقتصادی دارای تناسب نیسـت. از جمله راهکارهای مؤثر می‌توان تدوین قانون و مقررات از جمله مالیات سـبز، استفاده از ظرفیت‌های موجود در سـند زیست محیطی جمهوری اسلامی (۱۳۹۴) و اجرای دقیق قوانین موجـود، فرهنگ‌سـازی به صورت همگانی بـه ویژه در طی دوران تحصیل، تحقیق و توسـعه در خصوص روش‌های تولید و افزایش بهره‌وری، واردات فناوری به‌روز، ممنوعیت استفاده از کالاها و خدمات با آلایندگی بالا اشاره کرد.

۵- پیشنهاد

۱- دولت‌ها و شـرکتها و صنایع تولید کننده آلاینده‌ها در درجه اول باید بتوانند روند تخریب محیط زیست را به هر شکلی که ممکن است کند و متوقف کنند این اولین و مهمترین کاری است که باید انجام دهند و این کار را باید با استفاده از مواد جایگزین و سالم انجام دهند.

۲- بخشی از آلودگی‌های محیط زیستی توسط مردم عادی و شهروندان انجام می‌شود دولت‌ها و مراکـز آموزشـی خصوصی و عمومی بایـد آموزش‌ها عمومـی را افزایش داده و با اسـتفاده از رسانه‌های عمومی و با مخاطب بالا مثل تلویزیون و اینترنت این کار مهم را انجام دهند.

۳- پیشـنهاد طرح‌های تشویقی برای شهروندان و صنایع مانند معافیت‌های مالیاتی و غیره تا آنها برای حفظ محیط زیست و آلوده نکردن آن ترغیب بشوند و این کار را هم از دیگران بخواهند و در واقع هر فرد یک بازدارنده قوی برای تخریب محیط زیست باشد. اینکه هر شخص به تنهایی رسـالت حفظ محیط زیسـت را نمایندگی کند یک اتفاق مهم و اساسی در این عرصه خواهد بود ضمن آنکه خانواده باید این آموزش‌ها را از کودکی برای فرزندان خود اغاز نمایند

۴- همانطور که گفتیم اولین قدم برای این کار اصلاح تکنولوژی و روش‌های انجام کار و تولید در صنایع اسـت تا دخالت محیط زیسـت در تولید محصولات به حداقل برسد و این کار نیازمند صرف هزینه بوده و این هزینه‌ها باید از همان مالیات سبز تأمین شود.

۵- کاهش مصرف انرژی در صنایع و مصارف شـهری یکی دیگر از راهکارهای کاهش آسـیب به محیط زیسـت اسـت برخی منابع انرژی برگشت پذیر نبوده و اتمام آن‌ها می‌تواند باعث آسیب جدی به اکوسیسـتم منطقه گـردد آب، تالاب‌ها و برخی دیگر از آن دسـته‌اند. بنابراین دولتها و نهادهای آموزشـی خصوصی باید برنامه مشـخص و تدوین شده‌ای برای دستیابی به هدف داشته باشـند و دولتها بتواننـد منابع تجدیدپذیر را جایگزین انرژی‌های آلـوده کنند و در واقع با صرف هزینه انرژی پاک تولید نمایند.

۶- همچنین پیشنهاد می‌شود ساز و کارهای مربوطه فقط در سطح کلی و فقط برای شناسایی صنایع بزرگ نبوده و مالیات مربوطه شامل افراد تخریب کننده جنگل‌ها، شکارچیان غیر مجاز و... که توسط ضابطین مربوطه شناسایی می‌شوند نیز گردد.

فهرست منابع

الف- منابع فارسی:

۱. رسولی شمیرانی، رضا و محمدشعبانی ۱۳۸۷، جایگاه مالیاتهای زیست محیطی در اقتصاد ایران، دفترمطالعات وتحقیقات مالیات.
۲. جواد پورغفار دستجردی، ۱۳۹۳، مالیات سبز (مالیات‌های زیست محیطی).
۳. پژویان، جمشید و امین رشتی، نارسیس،۱۳۹۳ مالیات‌های سبز با تاکید بر مصرف بنزین، ویژه‌نامه اقتصادی.
۴. ستوده‌نیا سلمان و همکاران،۱۳۹۹ بررسی اثر مالیات سبز بر مصرف انرژی و رفاه اجتماعی در ایران با استفاده از الگوی تعادل عمومی محاسبه پذیر پویای بازگشتی (RDCGE).
۵. ریحانه عامری، اشـرف السادات میری،۱۳۹۴ بررسـی مالیاتهای محیط زیست با تأکید بر وضع مالیات سبز در حفظ حقوق محیط زیست در ایران.

۶. رتبه‌بندی وضعیت محیط زیست جهانی کشورها براساس شاخص عملکرد محیط‌زیست بنا به اعلام مرکز امور بین‌الملل و کنوانسیون‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست. پایگاه اطلاع رسانی سازمان حفاظت محیط زیست.
۷. سجادی‌فر سید حسین، داودآبادی محمد، معرفی مالیات سبز، رسانه اقتصادی دورنمای اقتصاد.
۸. محمدعلی فیض‌پور؛ ابوالفضل شاه‌محمدی مهرجردی؛ فاطمه آسایش، مالیات سبز عاملی فراموش‌شده در برنامه‌ریزی صنعتی ایران دوره ۴۰، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۳، صفحه ۴۰۱-۴۱۳

ب- منابع خارجی:

1. Svendsen, Regulations Environmental Impact of Optimum Insulation Thickness in Energy Tax and Different Types of Incentives and Information, (1998), Applied Thermal Engineering, Vol. 18, pp. 117-187.